

MARIJAN JOZIĆ*, SILVIJA PEJAKOVIĆ-ĐIPIĆ**, JURICA PAČELAT***

Električni paralizator kao moguće sredstvo prisile u postupanju policijskih službenika

Sažetak

Policijski odjeli diljem svijeta svoje policijske službenike sve više opskrbljuju manje smrtonosnim oružjem za kontrolu osumnjičenih koji se fizički aktivno opiru uhićenju jer se smatra da nose niži rizik za smrtni ishod ili teže ozljeđivanje. Električni su paralizatori uređaji nalik pištoljima napravljeni s ciljem onesposobljavanja subjekta (najčešće izgreznika) s pomoću električnog pražnjenja bez nanošenja težih ozljeda. Smatraju se adekvatnim oružjem koje se primjenjuje kada je razina eskalacije takva da ne zahtijeva uporabu vatrenog oružja, tj. kada uporaba vatrenog oružja nije opravdana. Policija se električnim paralizatorima koristi i za samoobranu. No postoje mnoge proturječnosti i dvojbe glede uporabe i sigurnosti električnog paralizatora - poglavito zbog činjenice da su dostupni različiti modeli različitog intenziteta i ekstenziteta djelovanja. Stoga je cilj ovoga rada podastrijeti neovisne znanstvene i stručne povratne informacije, mišljenja različitih korisnika električnog paralizatora te dati kvalitetne smjernice i protokole njegove uporabe - uvažavajući pritom endogene i egzogene faktore ograničenja. Novokreiranim upitnikom ispitani su stavovi i percepcija studenata Visoke policijske škole u Zagrebu (N=157; dob 26,5 ± 5,74 godina; 28,5 % civilnih sudionika) o korištenju električnog paralizatora (tasera) kao sredstva prisile u policijskoj praksi. Primijenjeni su deskriptivni statistički postupci (aritmetička sredina, standardna devijacija, postotak), a za usporedbu dviju skupina (policajaca i građanstva) primijenjen je t-test za nezavisne uzorke. Najvažniji nalaz istraživanja jest taj da 41,1 % ispitanika nema jasan stav o tome treba li električni paralizator uvesti u našu policijsku praksu; 34,8 % ispitanika "uglavnom se slaže", a samo se 12,0 % ispitanika "u potpunosti slaže" s uvođenjem električnog paralizatora u našu policijsku praksu. Takva diskrepancija u odgovorima upućuje na zaključak o znatnim nejasnoćama u svezi s prednostima, nedostacima i sigurnosnim aspektima uporabe električnog paralizatora, kao i o nedorečenostima u svezi s njegovim uvođenjem u zahtjevnju i kompleksnu policijsku praksu.

* dr. sc. Marijan Jozić, predavač, Visoka policijska škola, MUP RH, Zagreb, Hrvatska.

** dr. sc. Silvija Pejaković-Đipić, predavač, Visoka policijska škola, MUP RH, Zagreb, Hrvatska

*** Jurica Pačelat, asistent, Visoka policijska škola, MUP RH, Zagreb, Hrvatska

***Ključne riječi:** električni paralizator, elektrošoker, pištolj taser, električno provodljivo oružje, uspješnost tasera¹, električni paralizator i policijska praksa.*

1. UVOD

Najjednostavnija definicija elektrošokera ili električnog paralizatora (inkapacitatora) naglašava da je električni paralizator suvremena vrsta specifičnog oružja koje provodi električnu struju (Lončar, 2019). Sukladno s klasifikacijama Ministarstva unutarnjih poslova Republike Hrvatske, električni paralizator pripada kategoriji specijalne policijske opreme (Uredba o vrstama naoružanja i opreme policijskih službenika Ministarstva unutarnjih poslova, NN 42/2006). Električni su paralizatori uređaji nalik pištoljima ili šiljcima, napravljeni s ciljem onesposobljavanja subjekta (najčešće izgreznika) s pomoću električnog pražnjenja – a bez uzrokovanja znatnih ozljeda. Kada se pritisne o kožu, visokonaponski se krug smanjuje zbog otpora kože, i to toliko da struja na elektrodama značajno padne. Policijski službenici -paralizator u načinu rada elektrošokera - rabe prilikom obuzdavanja odnosno svladavanja aktivnog otpora izgreznika.

Taser je kao sredstvo prisile, odnosno elektronički uređaj za nadzor (Electronic Control Device – ECD) izumio Jack Cover tijekom šezdesetih godina 20. stoljeća (Definis-Gojanović, Alujević, 2011; Tadijanović, 2017) u namjeri da razvije učinkovito a nesmrtonosno oružje koje koristi električnu struju kako bi paraliziralo osobu bez izazivanja trajnih štetnih posljedica za psihosomatski status pogođene osobe.

Danas postoje mnoge proturječnosti i dvojbe glede uporabe i sigurnosti električnog paralizatora, uređaja za nadzor - poglavito zbog činjenice da su dostupni različiti modeli različitog intenziteta električnog pražnjenja i ekstenziteta djelovanja. Mišljenja su podijeljena i među samim policijskim službenicima. S obzirom na dosadašnja izvješća o karakteristikama „paralizatora“ glede utjecaja na tijelo pogođene osobe i njezino zdravlje, možemo konstatirati da su ona često i dijametralno suprotna. Provedena istraživanja usmjerena su ponajprije na deskripciju pojedinačnih slučajeva (pretežno zdravih entiteta, dragovoljaca). S obzirom na kompleksnost i nepotpunost dosadašnjih informacija koje su trenutačno dostupne različitim službama i ministarstvima, cilj je ovoga rada podastrijeti neovisne znanstvene i stručne povratne informacije, mišljenja različitih „korisnika“ električnog paralizatora te dati kvalitetne smjernice i protokole uporabe; uvažavajući pritom endogene i egzogene faktore ograničenja.

2. USPOSTAVLJANJE KONTROLE S POMOĆU ELEKTRIČNOG ORUŽJA

Sukladno s Modelom politike djelovanja za ministarstva (Ministarstvo unutarnjih poslova, Ministarstvo obrane, Ministarstvo pravosuđa, Ministarstvo financija, Ministarstvo vanjskih poslova), električni je paralizator ručni uređaj koji se može rabiti na dva načina: primjenom sonde i kao elektrošoker. Kada električni paralizator ostvari izravan kontakt s tijelom ili odjećom subjekta, uređaj djeluje kao elektrošoker. Električni paralizator radi tako da prvenstveno stvara nelagodu (nanosi bol), a zbog malog razmaka između električnih kontakata

¹ TASER, engleska je kratica koja se izgovara [teizə].

u pravilu ne onesposobljava pogođenog uvijek i u potpunosti. Kada se rabe sonde, u električni se paralizator umeće patrona i ispucavaju se sonde na daljinu koje ostvaruju kontakt s tijelom ili odjećom pogođenoga. U bliskom pak kontaktu rabi se elektrošokerski način rada. Kada se električni paralizator rabi kao elektrošoker, on djeluje samo u izravnome kontaktu: bez patrone, s umetnutom ispucanom patronom, s umetnutom neispucanom patronom (u tom slučaju izlijeću sonde, ali je djelovanje kao kod klasičnog elektrošokera) (Model Pravilnika za električne paralizatore, s.a.).

Vezano uz zdravstvene indikacije djelovanja električnog paralizatora, komercijalno dostupni uređaji u pogođenoj osobi stvaraju neugodan osjećaj boli bez gubljenja svijesti. Moguće je crvenilo kože (eritem) 5 mm u promjeru i u intervalima koji odgovaraju udaljenosti od elektrode te se izvještava o prisutnosti lokalizirane boli. Lokalni je eritem privremen i nestaje kroz nekoliko sati. Eritem je najznačajniji indikator da je upotrijebljen električni paralizator (Dettmeyer, Verhoff i Schutz, 2016).

Uspostavljanje kontrole s pomoću električnog oružja prihvaćeno je diljem svijeta kao „periferna“ opcija primjene sile zbog znatno manjih ozljeda koje izaziva (Kunz i sur., 2018).

Policijski odjeli u Sjedinjenim Američkim Državama sve više svoje policijske službenike opskrbljuju manje smrtonosnim oružjem koje služi za kontrolu osumnjičenih koji se fizički opiru uhićenju. Još uvijek nedovoljna istraživanja o rizičnim faktorima povezanim s ozljedama nastalima za vrijeme primjene sile - ipak sugeriraju kako je veća vjerojatnost da će osumnjičeni doživjeti ozljede kada se policijski službenici koriste psima, oružjem poput palice ili drugim vrstama sredstava prisile - negoli kada se koriste nekim drugim sredstvom, poput tjelesne snage, električnog paralizatora ili kemijskih sredstava (suzavac) (MacDonald i sur., 2009).

Suvremenije, novije oružje koje radi na tom načelu jest i *taser* (akronim od: *Thomas A. Swift's Electronic Rifle*), uređaj američke tvrtke Taser International Inc. Radi se o nesmrtonosnom oružju s djelovanjem na daljinu koje je namijenjeno samoobrani i onesposobljavanju različitih izgreznika u situacijama različite urgentnosti. Noviji tipovi tasera znatno reduciraju ozljede policijskih službenika, kao i izgreznika. Prema podacima samoga proizvođača, samo su kod 0,25 % izloženih osoba evidentirane ozljede koje nisu štetile zdravlju i nisu ostavile trajne patološke posljedice na entitetima sa srčanim stimulatorom (Definis-Gojanović i Alujević, 2011).

Korisnik povlačenjem okidača suvremenih tasera izbacuje iz patrone dvije sonde koje su fiksirane za pištolj tankim bakrenim žicama, i to na udaljenost od 10 i više metara, čime se prilikom pogotka prenosi 15 do 19 brzih električnih impulsa od 50,000 V (Definis-Gojanović i Alujević, 2011; ETIS, 2019; Lončar, 2019) sa snagom izlaza od 1,76 J po impulsu trajanja od 5 sekunda. Impulsi brzo i snažno blokiraju živčani sustav pogođene osobe onemogućavajući joj održavanje kvalitetne ravnoteže i kontrolu tjelesne posture.

Ozljede koje zadobiju civili za vrijeme primjene sile u sukobima s policijom utječu na tisuće policijskih službenika i civila u SAD-u i to svake godine. Učestalost tih ozljeda može se dramatično smanjiti ako policijske agencije odgovorno krenu koristiti se manje smrtonosnim oružjem umjesto tjelesnom snagom (MacDonald, Kaminski i Smith, 2009). Ista skupina autora ustanovila je kako policijska uporaba tjelesne snage povećava vjerojatnost za ozljede osumnjičenih ili policijskih službenika, što dugoročno može predstavljati ozbiljan problem i faktor rizika.

Elektronički uređaj za nadzor jest oružje dizajnirano u svrhu kratkotrajnog, doziranog onesposobljavanja neke osobe sa sigurne udaljenosti, uz relativno malu mogućnost za ozljedu ili smrtni ishod. Unatoč pretpostavci da su elektrošokeri sigurniji i optimalna zamjena za druge tradicionalne tehnike, taktike i sredstva prisile, treba istaknuti kako sama narav uporabe prisile i tjelesnog onesposobljavanja ne smanjuje potencijalni stupanj rizika za ozljedu osobe ili za smrtni ishod zbog stresnog tjelesnog naprezanja, endogenih i egzogenih faktora ograničenja te zbog nemogućnosti predviđanja i reduciranja, minimiziranja rizika prije uporabe sredstava prisile.

Elektronički uređaj za nadzor (Electronic Control Device – ECD) jednostavno je ručno obrambeno oružje koje „odašilje snažne električne impulse preko žica u tijelo na specifičan način s ciljem da utječe na osjetilne i motorne funkcije perifernog živčanog sustava osobe“ (Rožman, 2009; Definis-Gojanović i Alujević, 2011; ETIS, 2019). Prema Mršić i Arbutina (2022) električni paralizator djeluje na izgrednika snažnim, vehementnim i neugodnim strujnim udarom iznad prosječnog efektivnog napona, kojemu je svrha kontrola izgrednika pomoću distrakcije živčanih impulsa koji protječu od mozga izgrednika do njegove muskulature; a sve uz minimalne štetne posljedice za njegov psihosomatski status. Spomenuti su autori naglasili prednosti uporabe električnog paralizatora u vidu promptnog onesposobljavanja izgrednika, sve s ciljem brzog i jednostavnog uhićenja izgrednika ili odvrćanja od daljnjih potencijalno štetnih aktivnosti.

3. ELEKTRIČNI PARALIZATOR I INDIKATORI ZA UPORABU, NJEGOVA UČINKOVITOST I SIGURNOST UPORABE

Taser ima drugačiji princip rada u odnosu na elektrošoker. Suprotno od elektrošokera, ispaljuju se dva projektila (taserove strelice) iz uloška, patrone iz daljine brzinom od 50 m/s. Strelice su pričvršćene izoliranim žicama koje prenose električne impulse od uređaja do objekta. Žice su dugačke nekoliko metara, a strelice imaju male bodlje koje mogu prodrijeti kroz nekoliko slojeva odjeće. Uređaj ima domet do 10 metara. Premda svaki uložak može biti upotrijebljen samo jednom, rukovatelj može onesposobiti subjekta i s više električnih šokova i to pritiskanjem otopca (Dettmeyer i sur., 2016).

Električni paralizatori (taseri) smatraju se adekvatnim oružjem za primjenu kada je razina eskalacije ispod razine za opravdanu uporabu vatrenog oružja te se pretpostavlja da nose niži rizik za smrtni ishod. Električne paralizatore policija rabi i kao sredstvo samoobrane. Trebali bi se primjenjivati kada su se druga sredstva (tjelesna snaga, palica, suzavac) pokazala neuspješnima. Protokoli taktika policijskog postupanja predviđaju da bi osobu trebalo upozoriti da će policijski službenik primijeniti električni paralizator.

U praksi, učinci električnog paralizatora ovise o različitim faktorima:

- međusobna udaljenost elektroda
- dužina strujnog kruga između elektroda
- živci i mišići koji su pogođeni strujnim krugom (je li pogođeno srce?)
- penetracijska dubina elektroda
- intenzitet električne struje (trebao bi biti 3 ampera, ali može ići i do 5 ampera).

Prema proizvođačima električnih paralizatora (taser pištolja), koji mogu ispaliti dvije ili četiri bodljikaste strelice, električni udar koji se stvara jest približno od 17.000 do 500.000 volti (napon otvorenog kruga), koji prolazi kroz žičane kvačice pričvršćene na žice samo kada se aktivira otponac, odnosno u trajanju do 5 sekundi. Udar struje koji je nastao iz električnog paralizatora (tasera) prouzrokuje trenutačni gubitak neuro-mišićne kontrole. Subjekt je odmah onesposobljen ili nemoćan da se obrani te ga policijski službenici mogu puno lakše, sigurnije privesti. Taser je sve dostupniji i sve se šire upotrebljava diljem svijeta. U Velikoj Britaniji i SAD-u policijske snage počele su ga rabiti 2001. godine. Generalno gledano, prema rezultatima rada domaćih autora (Mršić i Arbutina, 2022) konstatirano je da je vjerojatno u nekim državama (Litva) došlo do statistički značajnog pada broja uporaba sredstava prisile. Ti su rezultati pada broja uporaba sredstava prisile vjerojatno posljedica i samoga preventivnog (psihološkog) utjecaja električnog paralizatora u potencijalno stresnim situacijama policijskog postupanja.

Premda iznenadni elektrošok uzrokuje kratku, intenzivnu bol, lokalni otok na koži gdje je došlo do udara živih mini strelica, pokazuje male morfološke promjene. S medicinske perspektive, elektrošokovi dobiveni na gore opisani način nisu potpuno bezopasni. U principu, električni šokovi ove vrste mogu izazvati fatalnu ventrikularnu fibrilaciju ako se dogode za vrijeme ranjive faze kardijalnog ciklusa. Osim toga, rastući je broj izvještaja o fatalnim ishodima koji su povezani s upotrebom taser pištolja. Raspravljano je o preporuci prema kojoj bi policijski službenici trebali imati defibrilator kada koriste taser pištolje. Međutim, s kritičke točke stajališta, treba biti svjestan da će dio subjekata koje treba privesti - kao što znamo iz iskustava s takozvanom asfiksijom za vrijeme ili odmah nakon policijskog privođenja - biti u psihološki uznemirenome stanju, u pojačanom naginjanju k iskazivanju simptoma psihičkih bolesti (shizofreniji, psihozi, obmanama osjetila itd.), i/ili pod utjecajem alkohola ili droga. Dugogodišnji korisnici neuroleptika jednako kao i brojnih tipova droga (osobito kokaina, amfetamina, heroina) mogu dovesti do pojave kardijalnog oštećenja koje ih pak predodređuje za moguću iznenadnu fatalnu ventrikularnu fibrilaciju koju prouzrokuje električni šok što ga je proizveo taser pištolj. Takve okolnosti predstavljaju ozbiljan rizik vezano uz upotrebu TASERA (Dettmeyer i sur., 2016).

Prema (Lončar, 2019; Mršić i Arbutina, 2022) elektrošoker je sigurnije sredstvo za „obuzdavanje“ i kontrolu izgreznika koji su izuzetno agresivni - a za razliku od uporabe tjelesne snage; ali uz uvjet da se uz njegovo korištenje s „osjetljivim“ osobama provodi maksimalan oprez, poglavito profesionalan i stručan pristup. Vezano uz utjecaj elektrošokera na zdravlje, prema Kunzu i sur. (2018) temeljiti pregled i metaanalize pokazuju da izloženost električnom oružju ima mješovite i blage adrenergičke učinke. Povećana je ventilacija i dolazi do metaboličkih promjena sličnih blagim vježbama.

Naravno, svaku osobu trebaju bezuvjetno profesionalno i stručno nadgledati (monitoring) educirani policijski službenici i profesionalno medicinsko osoblje - s ciljem prepoznavanja potencijalnih znakova asfiksije (kap, prestanak kucanja bila) ili pomanjkanja kisika u tijelu uz istodobno nagomilavanje ugljičnog dioksida (jer je spriječeno njegovo izlaženje iz organizma) - uz obvezno dokumentiranje svih poduzetih aktivnosti na individualnoj razini.

Sam proces obuzdavanja rabi se samo onda ako je nužno neophodan, u najmanjoj mogućoj mjeri, uz bezuvjetnost povećanog opreza. Za sve navedeno nužno je provoditi kontinuiranu, ciljanu edukaciju i policijskih službenika i medicinskog osoblja radi reduciranja procesa ozljeđivanja i potencijalnog smrtnog ishoda tijekom stresnog procesa kontrole, „obuzdavanja“ izgreznika (Lončar, 2019).

Prema stručnom izvoru (ETIS, 2019) moderni *pacemakeri* i ugrađeni srčani defibrilatori podnose vanjske električne defibrilatore barem 800 puta jače od energije impulsa TASER-a.

Autori (MacDonald, Kaminski i Smith, 2009; Mršić i Arbutina 2022) ustanovili su da je upotreba policijske tjelesne snage povećala vjerojatnost ozljeda osumnjičenih ili pak policijskih službenika; odnosno navedeni su autori zaključili da uporaba manje smrtonosnog oružja (suzavca ili elektrošokera) smanjuje mogućnosti ozljeđivanja osumnjičenih. Serijski model o promjenama u incidenciji ozljeda i kod osumnjičenih i kod policijskih službenika koji je povezan s uvođenjem elektrošokera, indicirao je da je incidencija ozljeda bitno padala a nakon što je primijenjena manje smrtonosna tehnologija (MacDonald i sur., 2009).

Naravno policijski službenici trebaju bezuvjetno prepoznati i reducirati potencijalno uznemirujuće slučajeve gdje bi policijski službenici neprimjereno primijenili elektrošokere, a nije postojao ozbiljan rizik bilo za njih ili za druge prisutne. Odnosno, policijski službenici trebaju biti dobro situacijski utrenirani, svjesni nepovoljnih učinaka elektrošokera, [„Conductive Energy Device“ (CED), (Canada, 2017)]. Bitno je napomenuti da Amnesty International priznaje da je važno da policijski odjeli koriste nesmrtonosna oružja s ciljem izbjegavanja smrti ili ozljeda.

Danas postoji kritika da se taseri rabe u situacijama gdje korištenje vatrenog oružja ili čak i palica nisu opravdani, a i podijeljena su mišljenja taktičkih djelatnika (Definis-Gojanović i Alujević, 2011; ETIS, 2019; Jozić, 2020; Mršić i Arbutina, 2022) i javnosti uopće. U mnogim zemljama, taser još uvijek nije klasificiran prema propisima o vatrenome oružju ili ostaje predmetom kontroverzi (Dettmeyer i sur., 2016).

4. KONTROLA, OBUZDAVANJE OSOBA U SPECIFIČNIM USTANOVAMA, UTJECAJ ELEKTRIČNOG PARALIZATORA NA ZDRAVLJE

Kakav će učinak imati struja koja prolazi kroz ljudsko tijelo ovisi o karakteristikama te struje (vrsta, napon, jakost, frekvencija), ali i o karakteristikama samog ljudskog organizma (otpor, mjesto prolaska struje, pripremljenost za udar) te o vremenu trajanja kontakta, prema (Tadijanović, 2017; Lončar, 2019; Mršić i Arbutina, 2022). Svakoj osobi prema kojoj je postupano s električnim paralizatorom nužno je bezuvjetno pružiti medicinsku pomoć. U cilju smanjenja potencijalnog rizika važno je kontinuirano nadgledanje vitalnih, životnih funkcija izgređnika s ciljem maksimalnog reduciranja štetnih i po život opasnih posljedica (Lončar, 2019). Naravno, svako ozljeđivanje nastalo „obuzdavanjem“, policijski službenici ili medicinsko osoblje moraju kvalitetno dokumentirati.

Električni paralizatori (elektronički kontrolni uređaji) [engl. *Electronic Control Devices (ECD)*] široko se rabe u velikom broju zemalja diljem svijeta (bilo je i slučajeva uporabe električnog paralizatora i kod nas) kao alternativa smrtonosnoj sili. Mnogi policijski kadeti, pripadnici specijalne i interventne policije bili su dobrovoljno izloženi djelovanju električnog paralizatora tijekom svoje obuke.

Ozljede nastale zbog policijske uporabe sile nastavljaju biti javni zdravstveni problem koji pogađa značajan broj civila i policijskih službenika diljem svijeta. Dobiveni rezultati istraživanja sljedećih autora (MacDonald i sur., 2009; Canada, 2017) sugeriraju da se incidencija različitih tipova ozljeda može znatno smanjiti kada policijski službenici odgovorno koriste elektrošokere i suzavac umjesto tjelesne snage a kako bi kontrolirali osumnjičene osobe koji se tjelesno opiru i/ili odbijaju surađivati s policijskim službenicima.

Prema Pravilniku o vrstama i načinu primjene mjera prisile prema osobi s težim duševnim smetnjama (167/2015.), mjere prisile propisane ovim Pravilnikom primjenjuju se prema osobi s težim duševnim smetnjama, u osobito hitnim slučajevima ozbiljnog i izravnog ugrožavanja vlastitog ili tuđeg života, zdravlja ili sigurnosti, kada je to jedini način sprječavanja pacijenta da svojim postupcima ugrozi svoj ili tuđi život, zdravlje i sigurnost. Kontrola („obuzdavanje“) izrazito agresivnih osoba krucijalan je problem s kojim se susreću i policijski službenici i zdravstveni djelatnici, nažalost, gotovo na dnevnoj razini.

Vilke i sur. (2007) izvijestili su o disanju u smislu postotka, minutne ventilacije i tidalnog volumena gledanog tijekom nekoliko minuta. U nekoliko aktualnih izvještaja zaključeno je da izlaganje ECD-u kod ljudi značajno ne utječe na disanje. Prema tome, dostupni i objavljeni podaci sugeriraju da izlaganje električnom paralizatoru ima minimalan utjecaj na disanje. Bez obzira na to, neke nedavne opservacije sugeriraju da pojedini respiratorni mehanizmi mogu zbog električnog pražnjenja biti trenutačno oslabljeni.

Usprkos značajnom broju dosadašnjih istraživanja još se uvijek nedovoljno zna o potencijalnom učinku električnog paralizatora na respiracijske i kardiovaskularne i ine reakcije za vrijeme električnog pražnjenja (Van Meenen i sur., 2013). Ista skupina autora utvrdila je da ne postoji dokaz kardijalnog poremećaja za vrijeme izlaganja ECD-u.

Rezultati istraživanja Van Meenena i sur. (2013) pokazali su izostanak udisaja tijekom izlaganja ECD-u. Normalno se disanje nastavlja nakon prekida izlaganju ECD-u. Ovo je prva studija koja ispituje učinke na disanje tijekom izlaganja ECD-u a kod kadeta koji su se posebno trudili udisati tijekom izlaganja uređaju. Rezultati također potvrđuju dosadašnje zaključke koji sugeriraju da se čini da izlaganje ECD-u ne utječe na normalne kardijalne cikluse kod inače zdravih policijskih službenika. Prema istoj skupini autora cca 44 % ispitanika konstatiralo je da ni jedan ispitanik nije bio uspješan u pokušaju udisanja tijekom samoga izlaganja električnom paralizatoru. Odsutnost „valnih oblika“ karakterističnih za udisanje kod istih polaznika, entiteta - potvrdila je da nije došlo do samoga procesa udisanja. Značajno je naglasiti sljedeće: samo svjesno disanje bilo je teško za vrijeme 5 sekundi izloženosti električnom paralizatoru. Prema (Van Meenen i sur., 2013) samo je nekolicina polaznika pokazala da im je volumen udaha tijekom izlaganja električnom paralizatoru bio usporediv s vrijednostima prije samoga procesa izlaganja; ni jedan nije pokazao razine udisanja koje bi premašile one razine prije izlaganja električnom paralizatoru; odnosno većim je dijelom volumen udaha za vrijeme izlaganja bio zanemariv. Ovdje je značajno naglasiti i ovo: polaznici koji su imali značajan volumen udaha, bili su oni koji su izložili dijelove tijela ispod kralježnice. Mjesto stavljanja ECD-a na tijelo ne dovodi do razlika u razini izdaha. Veza relativnog udisanja i izdisanja nakon izlaganja ECD-u, ugrubo je linearna. Sami oporavak je evidentan kod uzdisanja i kod izdisanja odmah nakon prestanka izlaganju električnom paralizatoru; dok je jedan entitet pokazao sličan stupanj poremećaja disanja za vrijeme 5-sekundnog vremena nakon prestanka djelovanja električnog paralizatora. Ista skupina autora (Van Meenen i sur., 2013) pokušala je utvrditi da li egzistiraju čimbenici, karakteristike tipa, neke antropološke karakteristike (dob, visina, tjelesna masa, indeks tjelesne mase (ITM), same vrijednosti tjelesne masti) ili mjesta izlaganja na tijelu - i modificiraju ili objašnjavaju same vrijednosti volumena udisaja i izdisaja. Zaključili su da ni jedna od navedenih karakteristika nije imala snagu, statističku značajnost kojom bi se objasnilo dobivene rezultate glede samoga procesa udisanja i izdisanja u navedenim visokostresnim uvjetima primjene ECD-a; a koja ponekad može rezultirati i s najtežim posljedicama za osobu. Naravno, prema istoj skupini autora nisu pronađene značajne promjene u srčanome ritmu između perioda prije izlaganja i perioda izlaganja ECD-u.

Vrijednosti prosječnog broja otkucaja srca i standardne devijacije prema (Van Meenen i sur., 2013) iznosile su prije, za vrijeme i nakon izlaganja električnom paralizatoru 110 otkucaja u minuti (15,9), 100 otkucaja u minuti, standardna devijacija (18,5), odnosno 121 otkucaj u minuti (13,0) standardna devijacija. Poteškoće u razumijevanju disanja kod policijskih polaznika jesu i u tome što je period izlaganja električnom paralizatoru ekstremno kratak, ako se komparira s normalnom brzinom disanja. Značajno je naglasiti da su subjektivne reakcije pokazivale da je 78 % polaznika pokušavalo disati za vrijeme izlaganja električnom paralizatoru. Iako su polaznici pokušavali aktivno disati, većina polaznika u studiji (Van Meenen i sur., 2013) pokazala je prestanak disanja (to jest, nedostatak ikakvog urednog tidalnog disanja). Odmah poslije izlaganja električnom paralizatoru, volumen udara i izdaha vratili su se svojoj linearnoj povezanosti. Istraživanje rezultata rada ovih autora možda je nedorečeno jer nisu provjeravane „lokacije strelica ili kvačica“ samoga električnog paralizatora glede svojeg službenog smještaja; jer bi u budućnosti efekti ove varijable možda mogli determinirati njihovu značajnost. Naravno, bitno je istaknuti da je u trenutku izlaganja električnom paralizatoru svjesno disanje, osobito udisanje, ozbiljno kompromitirano za vrijeme izlaganja električnom paralizatoru; odnosno, 5-sekundna apnea prema (Van Meenen i sur., 2013) vjerojatno neće imati kliničkih posljedica ni za koga osim za ozbiljne pacijente sa „slabim“, s „načetim“ respiracijskim sustavom - ali u današnje su vrijeme suvremeni modeli električnih paralizatora dizajnirani tako da izloženost može trajati i do 30 sekundi, što još više (vjerojatno) usložnjuje „ošćecene“ respiracijske sustave koji mogu (vjerojatno) proizvesti još značajnije štetne posljedice za psihosomatski status osoba. Važno je naglasiti da bi, vjerojatno, prisilno zadržavanje daha u trajanju od 30 sekundi, moglo imati velike kliničke posljedice za pacijente koji imaju srednje teške respiracijske teškoće.

Iskustva policijskih službenika za vrijeme prethodnih studija sugeriraju da je disanje, osobito sposobnost udisanja, kod nekih kadeta ozbiljno narušena. Prateći ove izvještaje, uzeti su u obzir pokazatelji o sposobnosti disanja kod 90 policijskih kadeta a koje su oni sami naveli; te koji su potvrdili da je 20 % onih koji su pokušavali udahnuti tijekom izloženosti ECD-u i to nisu bili u stanju učiniti (preliminarni neobjavljeni podaci) (Van Meenen i sur., 2013).

5. KOKAINOM IZAZVANI AGITIRANI DELIRIJ

S obzirom na to da je prema Plush i sur. (2013) kokain visoko adiktivna stimulativna droga koju koristi značajan broj osoba, taktički bi djelatnici, operativci - trebali biti u stanju razaznati potencijalno opasnu akutnu kokainsku intoksikaciju koja pokazuje karakteristične pojave povećane stimulacije simpatičkog živčanog sustava. Prema Jozić (2020) termin taktički operativac, djelatnik ili taktički sportaš upotrebljavaju eksperti zaduženi za unaprjeđenje taktičke snage posebnih profesija (vojnici, policijski službenici SWAT timova, policijski službenici specijalne policije, interventni policajci i policijski službenici uopće, vatrogasci) koje zahtijevaju primjenu posebnih strategija specijalističkog treninga za unaprjeđenje profesionalne izvedbe.

Kokainom izazvani agitirani delirij klinički se manifestira kao tahikardija, arterijska vazokonstrikcija, povećano stvaranje tromba, midrijaza, psihomotorni nemir, napadaji, koma pa čak i smrt. Smrtnost se znatno povećava ako se istovremeno razvije hipertermija. Terminom „uzbuđeni delirij“ ili, što je još specifičnije, kokainski inducirani agitirani delirij - opisuje se ovaj poremećaj koji karakterizira paranoja, bizarno ponašanje, hipertermija i

eventualno neurološka depresija s kardiovaskularnim i respiratornim kolapsom koji vode smrti. Navedeni fenomeni trebali bi biti kvalitetno obrađeni tijekom osposobljavanja za uporabu tasera. U sustav osposobljavanja treba inkorporirati policijske ciljane scenarije sastavljene od situacija koje simuliraju „uzbuđeni delirij“ uz konzultaciju s liječničkim ekspertima i nadzor medicinskog osoblja.

Brza procjena policijskog službenika i medicinskog osoblja, brzo prepoznavanje prisutnosti ili odsutnosti navedenih simptoma i ispravno postupanje - omogućilo bi da osoba u kokainski induciranom agitiranom deliriju preživi, što se i očekuje od odgovornog policijskog postupanja. No treba napomenuti (Plush i sur., 2013; Lončar, 2019) da je proces obuzdavanja nedostavno istražena tema; no i sada se naziru potrebni preduvjeti za zaštitu zdravlja izgređnika. Kvalitetnom i stručnom edukacijom policijskih službenika i medicinskog osoblja, uz praćenje svjetskih trendova, te redukcijom prisilnih taktika postupanja uporabom električnog paralizatora - vjerojatno je moguće statistički značajno smanjiti veliki broj štetnih i negativnih posljedica obuzdavanja.

6. VAŽNOST PREGLEDA OSOBE NAKON PRIMJENE ELEKTRIČNOG PARALIZATORA

S iskorištenim sondama električnog paralizatora koje su bile u kontaktu s tijelom izgređnika treba postupati kao da su inficirane igle (izuzetno opasni i zarazni biološki otpad). Sonde električnog paralizatora uklanjaju se oprezno, na osiguranoj lokaciji uz uporabu zaštitnih sredstava, najmanje zaštitnih rukavica. Postupak sa sondama treba biti kvalitetan, precizan; sonde se naglo izvade, ali se pritom vodi briga o specifičnim i opasnim „kukicama“ sonde, jer one mogu izazvati dodatnu bol i dodatne ozljede na izgređniku. Naravno, iskorištene sonde koje je ispucao policijski službenik trebaju se vratiti u za to pripadajuću prateću patronu koja mora biti zaštićena prikladnim materijalom, a u procesu čuvanja patrona treba ih se izolirati od potencijalnog kontakta s neovlaštenim osobama.

Nakon uporabe električnog paralizatora policijski službenici trebaju promptno pružiti prvu hitnu medicinska pomoć na mjestu uporabe električnog paralizatora. Nakon toga je bitno osigurati uvjete radi toga da liječnik pregleda izgređnika. Policijski službenici trebaju biti profesionalno i etički obvezani da vode tzv. evidencijske popise o korištenju električnog paralizatora. Evidencijska lista o korištenju električnog paralizatora mora biti sastavni dio službenog izvješća o uporabi sredstava prisile.

7. UPUTE ZA SITUACIJSKO POSTUPANJE POLICIJSKIH SLUŽBENIKA PRILIKOM SVLADAVANJA IZGREĐNIKA

Prema autorima Mršić i Arbutina (2022) policijski službenici trebaju biti svjesni da se uz potencijalnu smrt izgređnika vjerojatno mogu pojaviti i različite ozljede, kao i različite razine boli koje izaziva uporaba električnog paralizatora. Električni paralizator može izazvati vrlo intenzivan grč miškulature, intenzivnu bol, koju su policijski službenici na skali boli od jedan do deset pozicionirali na razinu od devet do deset (Mršić i Arbutina, 2022).

Analiza odgovora policijskih službenika o ciljevima uporabe i štetnim posljedicama uporabe električnog paralizatora otkriva kako ih je većina naglašavala ili spominjala opasnosti od primjene električnog paralizatora prema osobama sa stimulatorom rada srca (*pacemaker*). Naravno, taj nedostatak stručnih i znanstveno dokazanih znanja o utjecaju električnog paralizatora na osobe - bio je i jedan od motiva za izradu ovoga rada.

Naime, svi policijski službenici trebali bi biti profesionalno educirani o tome da električni paralizator djeluje izrazito stresno na ljudsko tijelo (Kunz i sur., 2018), kako bi u urgentnoj situaciji, koja ne dozvoljava odlaganje policijskog postupanja, donijeli kvalitetne, stručne, visokoprofesionalne odluke. U slučaju primjene električnog paralizatora, reakcija ljudskog tijela slična je „izazovu zahtjevne tjelesne vježbe“ u kombinaciji s emocionalnim stresom u vrlo kratkom vremenskome periodu. Naravno, ozbiljno promišljanje i profesionalni pristup sustava nalaže i dostatnu zabrinutost jer i sama ekstremna tenzija koštano-mišićnog sustava u koordinaciji s emocionalnim stresom, nastalim zbog izlaganja učincima električnog paralizatora, može dovesti do ozbiljne metaboličke disfunkcije. Nadalje, izlaganje električnom paralizatoru izaziva klinički značajno povećanje broja otkucaja srca (za 7,5 otkucaja po minuti) i pad vrijednosti sistoličkog i dijastoličkog krvnog tlaka (Kunz i sur., 2018).

8. CILJ I METODE RADA

Cilj ovoga rada težio je tome da se ispituju stavovi i percepcija studenata Visoke policijske škole o korištenju električnog paralizatora (tasera) kao sredstva prisile u policijskoj praksi.

8.1. Sudionici

Istraživanje je provedeno na prigodnom uzorku od 157 sudionika (101 M, 56 Ž), redovnih (N=78) i izvanrednih (N=79) studenata prve, druge i treće godine stručnog studija na Visokoj policijskoj školi u Zagrebu. Kako je prikazano u tablici 1, prosječna dob sudionika bila je 26,5 godina (SD=5,74 god.) uz prosječni radni staž u policiji od 4,55 godina (SD=4,86). Od ukupnog uzorka, 28,5 % ispitanika nije zaposleno u policiji, već su studenti iz građanstva koji nemaju policijskog iskustva. Odnosno, 71,5 % uzorka čine policijski službenici – 30,04 % temeljne policije, 16,5 % granične policije, 12 % kriminalističke policije, 7 % prometne policije, 3,8 % interventne policije, 1,3 % Uprave za posebne poslove sigurnosti (UPPS) te 0,6 % specijalne policije.

Tablica 1: Socio-demografski podaci o sudionicima

	M	Sd
Stož u policiji	4,55 g.	4,86
Dob	26,5 g.	5,74
		f

Spol	M	101
	Ž	56
Studij	Redovni	78
	Izvanredni	79
		%
Vrsta posla	temeljna	30,4
	prometna	7,0
	interventna	3,8
	specijalna	0,6
	granična	16,5
	kriminalistička	12,0
	UPPS	1,3
	građanstvo	28,5

8.2. Mjerni instrument

Za potrebe ovoga istraživanja konstruiran je anketni upitnik koji se sastoji od 40 pitanja: o uspješnosti primjene električnog paralizatora, o posljedicama njegova korištenja, o pojedinostima njegova korištenja i nedostacima električnog paralizatora, o pravnom okviru za njegovu uporabu te o njegovoj korisnosti u različitim primjenama te u različitim rodovima policije (v. Prilog). Na 31 pitanje sudionici su odgovarali na skali slaganja od 1 (Uopće se ne slažem) do 5 (U potpunosti se slažem). Na 7 pitanja o korisnosti električnog paralizatora u različitim rodovima policije, sudionici su odgovarali na skali od 1 (potpuno beskoristan) do 5 (iznimno koristan). Uz navedeno, upitnik je sadržavao pitanja za prikupljanje socio-demografskih podataka te 2 pitanja s višestrukim odgovorima o izvoru znanja o električnom paralizatoru te o razini poznavanja električnog paralizatora.

8.3. Postupak i obrada podataka

Redovni i izvanredni studenti sudjelovali su u istraživanju (ispunili su upitnik) za vrijeme nastave Stručnog studija Kriminalistike.

U statističkoj analizi izračunati su osnovni deskriptivni parametri: broj ispitanika (N), postotak rezultata (%), aritmetička sredina (Mean), standardna devijacija (SD). Za usporedbu rezultata dviju skupina (policajaca i građanstva) primijenjen je *t*-test za nezavisne uzorke. Podaci su obrađeni statističkim paketom SPSS, na Visokoj policijskoj školi u Zagrebu (Horvat i Mijoč, 2019).

9. REZULTATI I RASPRAVA

U tablici 2 nalaze se rezultati odgovora na pitanja vezana uz ocjenu uspješnosti električnog paralizatora u različitim situacijama oficijelnog postupanja policijskih službenika. Sudionici su (prosječna vrijednost odgovora 4,45) odgovorili „da se uglavnom slažu“ (41,8 %) i „u potpunosti se slažu“ (52,5 %) da je električni paralizator pogodno sredstvo za svladavanje aktivnog otpora (svladavanje otpora osobe koja remeti javni red i mir ili koju treba dovesti, privesti, zadržati ili uhititi) (Glušćić i Veić, 2015; Veić i Martinović, 2019).

Tablica 2: Odgovori vezani uz uspješnost električnog paralizatora u različitim situacijskim primjenama

Uspješnost u različitim primjenama:	1	2	3	4	5	M	Sd
1. Taser je uspješno sredstvo za svladavanje aktivnog otpora.	0,6	0,6	4,4	41,8	52,5	4,45	0,672
2. Taser je uspješno sredstvo za sprječavanje bijega.	1,3	0,6	14,6	46,2	37,3	4,17	0,794
3. Taser je uspješno sredstvo za sprječavanje napada na policijskog službenika.	0,6	1,9	8,2	43,0	46,2	4,32	0,759

Nešto je niža razina prosječne vrijednosti odgovora o stavovima o učinkovitosti paralizatora u sprječavanju napada na policijskog službenika ($M=4,32$); dok je još niža vrijednost njihovih odgovora na pitanje koliko je električni paralizator uspješno sredstvo za sprječavanje bijega ($M=4,17$). Policijski službenici u visokostresnim situacijama uporabe sredstava prisile moraju voditi brigu i o podudarnosti stvarne krizne, stresne situacije i postupanja sa zakonskim okvirima i preduvjetima postupanja policijskog službenika (Jozić, Mendeš, Butorac i Solomun, 2020). Zakonodavac je maksimalno ograničio uporabu sredstava prisile vatrenim oružjem zbog zaštite prava na život, što je također temeljno međunarodno pravo. Autori Veić i Martinović (2019:404) u svojem tekstu navode: „Policijski su službenici pri provođenju radnje uhićenja suočeni sa složenom zadaćom jer istodobno, obično u vrlo kratkom vremenu, trebaju analizirati postoje li uvjeti za oduzimanje slobode i je li, i u kojoj mjeri, nužno primijeniti sredstva prisile. Ustavno načelo razmjernosti, prema kojem svako ograničenje prava mora biti ‘razmjerno naravi potrebe za ograničenjem u svakom pojedinom slučaju’ (čl. 16. st. 2.), u takvim je slučajevima osobito važno, pri čemu je nužno imati u vidu i dosadašnju praksu na međunarodnoj razini, a naročito odluke Europskog suda za ljudska prava“.

Tablica 3: Odgovori vezani za posljedice uporabe električnog paralizatora

Posljedice uporabe elektrošokera:	1	2	3	4	5	M	SD
4. Taser može osobi nanijeti samo lakše tjelesne ozljede.	2,5	12,0	41,1	30,4	13,3	3,37	0,987
5. Taser može osobi nanijeti teške tjelesne ozljede.	2,7	29,1	41,1	12,7	10,1	2,64	1,016
6. Taser može prouzročiti smrt osobe.	17,1	27,2	32,3	12,7	10,1	2,69	1,208
7. Taser ima teže posljedice od tjelesne snage.	19,6	25,9	34,2	17,1	3,2	2,58	1,083
8. Taser ima teže posljedice od palice.	25,3	26,6	35,4	10,8	1,9	2,37	1,037
9. Taser ima teže posljedice od vatrenog oružja.	79,1	15,8	4,4	0	0,6	1,27	0,604

O posljedicama uporabe električnog paralizatora (tablica 3), 43,7 % sudionika slaže se (30,4 % „uglavnom“ i 13,3 % „u potpunosti“) s tvrdnjom da električni paralizator može osobi nanijeti samo lakše tjelesne ozljede; dok je 41,1 % ispitanika neutralan, tj. bez stava. Uz prosječnu ocjenu od 2,69, 22,8 % sudionika slaže se s tezom da električni paralizator može izazvati smrt pogođene osobe (12,7 % „uglavnom“ i 10,1 % „u potpunosti“); dok se najveći postotak ispitanika (32,3 %) „niti slaže niti ne slaže“ s tom tezom. Također, uz prosječnu ocjenu od 2,64, sudionici su ocijenili svoje slaganje s tezom da taser može pogođenoj osobi nanijeti teške tjelesne ozljede – najveći broj sudionika (41,1 %) odgovara neutralno ocjenom 3, dok se 31,8 % sudionika ne slaže s tom tezom (29,1 % „uglavnom“ i 2,7 % „u potpunosti“), a 22,8 % slaže se s tom tezom (12,7 % „uglavnom“ i 10,1 % „u potpunosti“). Prema MacDonald i sur. (2009), uporaba manje smrtonosnog oružja (suzavca ili električnog paralizatora) smanjuje mogućnosti za ozljeđivanje osumnjičenih. Ista je skupina autora zaključila kako policijski službenici nisu bili ugroženi zbog uporabe električnog paralizatora, dok se vjerojatnost da će doći do ozljede i policijskog službenika neznatno povećavala prilikom uporabe kemijskih sredstava. Incidencija ozljeda značajno je opala nakon što je primijenjena manje smrtonosna tehnologija.

U tablici 3 također vidimo zanimljive stavove vezane za usporedbu posljedica izazvanih uporabom električnog paralizatora i drugih sredstava prisile. Najnižu ocjenu (M=1,27) ima slaganje s tezom „Taser ima teže posljedice od vatrenog oružja“, dok se čak 79,1 % ispitanika uopće ne slaže s tom tezom. Slaganje s tezom „Taser ima teže posljedice od palice“ ocijenjeno je prosječnom ocjenom 2,37, uz najveći postotak neutralne ocjene 3 (35,4 %), slično kao i slaganje s tezom „Taser ima teže posljedice od tjelesne snage“, koje je ocijenjeno prosječnom ocjenom 2,58, uz najveći postotak neutralne ocjene 3 (34,2 %).

Tablica 4: Odgovori vezani uz uporabu električnog paralizatora i njegove nedostatke

Korištenje elektrošokera i nedostaci:	1	2	3	4	5	M	SD
10. Taser je jednostavan za uporabu.	1,3	0	19,6	47,5	31,6	4,08	0,789
11. Potrebna je edukacija za korištenje tasera.	1,3	4,4	8,2	29,7	55,7	4,32	0,966
12. Održavanje tasera je zahtjevno.	14,6	23,4	58,2	2,5	1,3	2,52	0,819
13. Taser je teško nositi uz druga sredstva prisile.	28,5	30,4	31,0	5,7	3,8	2,24	1,067
14. Nedostatak je tasera nemogućnost korištenja prema više osoba.	5,7	5,1	35,4	39,9	13,3	3,48	1,020
15. Nedostatak je tasera nemogućnost korištenja na većim udaljenostima.	4,4	14,6	21,5	44,3	15,2	3,51	1,057
16. Taser bi nepotrebno opteretio policijske službenike i komplicirao policijske poslove.	43,7	32,9	19,0	1,9	2,5	1,86	0,958
17. Taser nije potreban u obavljanju policijskih poslova.	50,6	24,1	19,0	3,8	2,5	1,83	1,027
18. Nedostatak je tasera nemogućnost višekratnog korištenja.	7,6	17,1	34,2	29,7	10,8	3,44	3,347

U tablici 4 vidi se kako se 79,1 % sudionika slaže (45,7 % „uglavnom“ i 31,6 % „u potpunosti“; M=4,08) s tvrdnjom da je taser jednostavan za uporabu. Unatoč prezentiranim

visokim ocjenama o jednostavnosti uporabe električnog paralizatora, sudionici istraživanja, njih 85,4 % također se slaže (29 % „uglavnom“ i 55,7 % „u potpunosti“; $M=4,32$) kako je za profesionalnu uporabu električnog paralizatora potrebna edukacija. Nadalje, uporaba električnog paralizatora zahtijeva izbjegavanje glave, lica, cervikalnog dijela tijela, prsnog dijela tijela kod ženske populacije te preponskog dijela tijela, osim ako stresna situacija ne iziskuje drugu taktiku policijskog postupanja. Dakle, policijske službenike treba osposobiti da ciljaju u centar mase tijela (najveće mišićne skupine – leđa, torzo) kako bi se reducirao i utjecaj na dišni sustav (da se ne poveća broj udaha uz povećanje minutnog volumena zato što do normalizacije stanja dolazi tek nakon desetak minuta). Policijske službenike treba educirati i o mehanizmima nastanka ozljeda zbog situacijske uporabe i djelovanja električnog paralizatora (Tadijanović, 2017).

Rezultati u tablici 4 ukazuju i na stavove sudionika o nedostacima električnog paralizatora. Najvišim ocjenama ocijenjene su teze: „Nedostatak je električnog paralizatora nemogućnost korištenja na većim udaljenostima“ ($M=3,51$), s kojom se slaže 59,5 % sudionika (44,3 % „uglavnom“ i 15,2 % „u potpunosti“), „Nedostatak je električnog paralizatora (tasera) nemogućnost korištenja prema više osoba“ ($M=3,48$), s kojom se slaže 53,2 % sudionika (39,9 % „uglavnom“ i 13,3 % „u potpunosti“); te „Nedostatak je tasera nemogućnost višekratnog korištenja“ ($M=3,44$), s kojom se slaže 40,5 % sudionika (29,7 % „uglavnom“ i 10,8 % „u potpunosti“). Teza „Taser je teško nositi uz druga sredstva prisile“ ocijenjena je prosječnom ocjenom 2,24 (s kojom se ne slaže 58,9 % sudionika), dok su se sudionici najmanje slagali ($M=1,86$) s tezom „Taser bi nepotrebno opteretio policijske službenike i komplicirao policijske poslove“ (s kojom se ne slaže 76,6 % sudionika) te s tezom „Nedostatak je tasera nemogućnost višekratnog korištenja“ (s kojom se ne slaže sveukupno 74,7 % sudionika, $M=1,83$).

Teza „Taser nije potreban u obavljanju policijskih poslova“ ocijenjena je ocjenom 1,83; a čak 74,7 % sudionika ne slaže se s tom tezom (50,6 % „uopće“ i 24,1 % „donekle“), tj. smatra kako je taser potreban u obavljanju policijskog posla; 19 % sudionika dalo je neutralnu ocjenu 3, dok se s tezom o nepotrebnosti tasera slagalo tek 6,3 % sudionika (3,8 % „uglavnom“ i 2,5 % „u potpunosti“).

Tablica 5: Odgovori vezani uz pravni okvir uporabe električnog paralizatora

Pravni okvir za uporabu električnog paralizatora:							
Korištenje električnog paralizatora trebalo bi biti propisano zakonskim uvjetima koji odgovaraju:	1	2	3	4	5	M	SD
19. uporabi tjelesne snage	12,0	12,0	19,0	25,9	28,5	3,41	1,423
20. uporabi raspršivača ili palice	2,5	5,1	13,3	34,8	41,8	4,03	1,140
21. uporabi vatrenog oružja	48,1	13,3	15,2	10,8	9,5	2,12	1,424
22. uporabi posebnih vrsta oružja i eksplozivnih sredstava.	44,3	11,4	22,2	10,8	8,9	2,22	1,394

Što se tiče zakonskih uvjeta (tj. pravnoga okvira) koji bi trebali determinirati uporabu električnog paralizatora, u tablici 5 vidimo kako se najveći postotak ispitanika, njih 76,6 % slaže (41,8 % „u potpunosti“ i 34,8 % „uglavnom“) da bi uporaba električnog paralizatora trebala biti propisana sukladno sa zakonskim uvjetima koji odgovaraju uporabi raspršivača ili

palice (M=4,03). Sljedećom najvišom ocjenom ocijenjena je teza da bi električni paralizator trebao pravno odgovarati uporabi tjelesne snage (M=3,41), s čime se slaže 54,4 % sudionika (2,5 „u potpunosti“ i 25,9 % „uglavnom“). S tezom da bi uporaba električnog paralizatora trebala zakonski odgovarati uporabi posebnih vrsta oružja i eksplozivnih sredstava ne slaže se 55,7 % sudionika (48,1 „u potpunosti“ i 13,3. „uglavnom“; M=2,12); dok su se sudionici najmanje slagali s tezom da bi uporaba električnog paralizatora trebala odgovarati uporabi vatrenog oružja, s čime se ne slaže 61,4 % sudionika (48,1 % „u potpunosti“ i 13,3 % „uglavnom“; M=2,12).

Tablica 6: Korisnost električnog paralizatora u različitim vrstama primjene sredstava prisile, službene uporabe

Korisnost električnog paralizatora (tasera) u različitim primjenama:	1	2	3	4	5	M	SD
23. Taser bi bio potreban u suzbijanju narušavanja javnog reda i mira.	3,2	7,0	19,0	43,7	26,6	3,84	1,003
24. Taser bi bio potreban u uhićenjima, privođenjima ili dovođenjima.	4,4	5,7	13,3	39,2	36,7	3,98	1,068
25. Taser bi bio potreban u suzbijanju nasilja na javnim okupljanjima.	5,7	15,2	20,9	35,4	22,2	3,53	1,163
26. Taser bi bio uspješan za hvatanje počinitelja obiteljskog nasilja.	5,1	7,0	28,5	32,9	25,9	3,68	1,092
27. Taser bi bio uspješan za obranu od opasnih životinja.	6,3	10,1	17,7	36,1	29,1	3,71	1,175
28. Taser bi bio uspješan u rješavanju talačkih situacija.	12,7	21,5	26,6	21,5	15,8	3,02	1,305
29. Bez tasera je moguće uspješno obavljati policijske poslove drugim sredstvima prisile.	1,9	9,5	41,1	34,8	12,0	3,45	0,895
30. Taser bi trebalo uvesti u našu policijsku praksu.	2,5	0,6	13,9	23,4	58,9	4,36	0,927

Rezultati u tablici 6 upućuju na stavove ispitanika, studenata Visoke policijske škole, o razini korisnosti primjene električnog paralizatora u različitim situacijama (pitanja 23. – 28.). Prema prosječnoj ocjeni korisnosti električnog paralizatora u različitim situacijskim primjenama, rezultati se raspodjeljuju na sljedeći način: sudionici smatraju električni paralizator najkorisnijim pri uhićenjima, privođenjima ili dovođenjima (M=3,98); zatim pri suzbijanju narušavanja javnog reda i mira (M=3,84); u obrani od opasnih životinja (M=3,71); pri hvatanju počinitelja obiteljskog nasilja (M=3,68); prilikom suzbijanja nasilja na javnim okupljanjima (M=3,53); te, na kraju, u rješavanju talačkih situacija (M=3,02).

Zadnja dva pitanja (29. i 30.) u tablici 6 odnose se na generalnu percepciju korisnosti tasera u policijskom poslu. S tezom da je „Bez tasera moguće uspješno obavljati policijske poslove drugim sredstvima prisile“ slaže se 46,8 % sudionika (12 % „u potpunosti“ i 34,8 % „uglavnom“; M=3,45) uz 41,1 % sudionika koji nemaju jasan stav. S druge pak strane, 82,3 % sudionika slaže se s tvrdnjom da bi električni paralizator trebalo uvesti u našu policijsku praksu (58,9 % „u potpunosti“ i 23,4 % „uglavnom“; M=4,36).

Takva diskrepancija u odgovorima, a s obzirom na utilitarnost uvođenja električnog paralizatora u našu policijsku praksu, upućuje nas na zaključak o nejasnoćama, dvojbama i nedorečenostima o prednostima, nedostacima i sigurnosnom aspektu uporabe električnog paralizatora u zahtjevnoj i kompleksnoj policijskoj praksi. Možemo se slobodno u ovome trenutku upitati jesmo li svi mi (edukatori, policijski sustav, pravni sustav) u stanju pružiti potrebnu razinu podrške za masovnu uporabu električnog paralizatora u obavljanju svakodnevnih policijskih zadaća s obzirom na svekolika ograničenja u funkcioniranju policijskog sustava. Jesmo li sigurni da u Hrvatskoj postoji potreban broj službenih zadaća koje se pojavljuju na dnevnoj razini za koje je nužan električni paralizator?

Tablica 7: Rezultati samoprocjene poznavanja električnog paralizatora

38. Smatrate li da ste dovoljno detaljno upoznati s ovim sredstvom prisile?	%
Da	36,1
Ne	62,7
39. Vaši odgovori o taseru (električnom paralizatoru) proizlaze iz	%
osobnog iskustva	25,9
iskustva drugih kolega	23,4
tiskanih medija	31,6
društvenih mreža	36,1
interneta	62,7
knjiga ili stručnih članaka	22,8
filmova	20,9

Nakon svih izneseni rezultata o stavovima sudionika o različitim aspektima električnog paralizatora, valja napomenuti kako većina sudionika izjavljuje kako nisu dovoljno upoznati s ovim sredstvom prisile (tablica 7) – tek 36,1 % sudionika smatra da su dovoljno upoznati s predmetom ispitivanja. Što se izvora informiranja tiče, tek 25,9 % sudionika izjavljuje da njihovi odgovori o električnom paralizatoru proizlaze iz osobnog iskustva. Kao što je vidljivo u tablici 7, najveći broj sudionika naveo je internet (62,7 %) i društvene mreže (36,1 %) kao izvore iz kojih proizlazi njihovo znanje o električnom paralizatoru. Njih 31,6 % navodi tiskane izvore, 23,4 % iskustva drugih kolega, 22,8 % knjige ili stručne članke te njih 20,9 % filmove.

Odgovori su zanimljivi i za pripadnike policije i za druge osobe zato što nas upućuju na nužno poduzimanje dodatnih stručno-praktičnih i profesionalnih aktivnosti. Naravno, uporaba električnog paralizatora umjesto službenog oružja značajan je iskorak u procesu humanizacije policijskog postupanja, ali pod uvjetom da takvim načinom postupanja ne ugrozimo osobni integritet ili integritet drugih osoba. Prilikom uporabe vatrenog oružja važno je naglasiti kako je smrtni ishod vrlo vjerojatna posljedica, dok je prilikom uporabe paralizatora ta mogućnost, vjerojatno, znatno reducirana. Sudionici istraživanja (tablica 7) vjerojatno i nisu upoznati s činjenicom da je glavna zadaća električnog paralizatora zaštita života osoba (smanjenje potencijalnih ozljeda) jer se njih 62,7 % izjasnilo kako nisu dovoljno kvalitetno upoznati s ovim sredstvom prisile (paralizatorom), što znači da nemaju dovoljno relevantnih, jasnih povratnih informacija o električnom paralizatoru.

Tablica 8: Podjela rezultata prema rodovima policije

Vrsta osla	N	Bez tasera je moguće uspješno obavljati policijske poslove drugim sredstvima prisile		Taser bi trebalo uvesti u našu policijsku praksu	
		M	SD	M	SD
temeljna policija	49	3,55	0,936	4,36	1,014
prometna	11	3,09	0,943	4,45	0,820
inter./spec./UPPS	9	3,11	0,927	4,77	0,666
granična	26	3,46	0,859	4,23	0,815
kriminalistička	19	3,26	0,805	4,84	0,501
građanstvo	43	3,60	0,876	4,11	1,028
Total	157	3,45	0,895	4,36	0,927

U tablici 8 prikazana je raspodjela odgovora po rodovima policije. Dva su ključna pitanja upitnika: „Bez tasera je moguće uspješno obavljati policijske poslove drugim sredstvima prisile“ i „Taser bi trebalo uvesti u našu policijsku praksu“. Uzimajući u obzir velike razlike u broju sudionika u svakoj skupini, ipak vidimo neke dosljedne razlike u odgovorima na ova dva pitanja. Skupina „građanstvo“ (civilnih osoba) najviše se slaže ($M=3,60$) s tezom da je policijski posao moguće uspješno obavljati bez tasera te se također najmanje slaže s tezom da taser treba uvesti u policijsku praksu ($M=4,11$).

Kako bismo provjerili postoji li značajna razlika između populacije policajaca i populacije građana, primijenili smo t-test za nezavisne uzorke na rezultatima odgovora na ova dva pitanja. Za potrebe ove analize, sve skupine rodova policajaca skupljene su u zajedničku skupinu Policija (tablica 9).

Tablica 9: Rezultati t-testa: usporedba između stavova policije i civilnih osoba

Pitanje	P-G	N	M	SD	t	p
Bez tasera je moguće uspješno obavljati policijske poslove drugim sredstvima prisile?	P	114	3,40	0,899	-1,258	0,21
	G	43	3,60	0,876		
Taser bi trebalo uvesti u našu policijsku praksu?	P	114	4,45	0,873	2,068	0,04
	G	43	4,11	1,028		

P – policija, G – građanstvo

Pronađena je statistički značajna razlika u stavovima studenata Stručnog studija Kriminalistike između pripadnika policije ($M=4,45$, $SD=0,873$) i sudionika iz redova građanstva ($M=4,11$, $SD=1,028$). Naime, studenti policijski službenici više su se slagali s tezom da taser treba uvesti u policijsku praksu ($t [155] = 2,068$, $p = 0,04$) (tablica 9). Razlika u aritmetičkim sredinama iznosi 0,34, CI: 0,015 do 0,664, uz malu do srednju veličinu učinka $d=0,349$. Dobivenu statistički značajnu razliku o potrebi uvođenja električnog paralizatora (tasera) u policijsku praksu između dva nezavisna uzorka, vjerojatno možemo pripisati iskustvu policijskih službenika (koji se gotovo u potpunosti slažu da električni paralizator treba uvesti u našu policijsku praksu), koje se temelji na osobnim iskustvenim spoznajama

o kompleksnosti uporabe sredstava prisile i težnje da se primjenom električnog paralizatora, novoga, suvremenijeg i u svijetu već prihvaćenog sredstva prisile, pokušaju reducirati štetne pojave, tjelesne ozljede koje se potencijalno pojavljuju tijekom primjene sredstava prisile. Odnosno, studenti građani, vjerojatno zbog manjeg iskustva i trenutačnog neprepoznavanja složenosti provođenja policijskih ovlasti, razlikuju se od policijskih službenika u stavu o potrebi uvođenja električnog paralizatora u policijsku praksu (koji se uglavnom slažu da treba uvesti električni paralizator u policijsku praksu).

Nije pronađena statistički značajna razlika između studenata Stručnog studija Kriminalistike policijskih službenika i studenata Stručnog studija Kriminalistike iz redova građanstva u slaganju s tezom da je policijski posao moguće obavljati bez tasera ($M_1=3,40$, $SD_1=0,899$, $M_2=3,60$, $SD=0,876$, $t[155]=-1,258$, $p=0,21$). I jedni i drugi sličnih su stavova o tome da se policijski posao može obavljati bez električnog paralizatora (tasera). Raspon odgovora i kod studenata policijskih službenika i kod studenata iz građanstva kretao se u rasponu od „niti se slažu, niti se ne slažu“ do „uglavnom se slažu“ da je bez električnog paralizatora (tasera) moguće uspješno obavljati policijske poslove.

10. ZAKLJUČAK

Premda su rizični faktori povezani s ozljedama za vrijeme primjene sile nedovoljno istraženi, ipak se može reći kako je veća vjerojatnost da će osumnjičeni doživjeti ozljedu kada se policijski službenici koriste psima, oružjem, palicama ili drugim fizičkim metodama - negoli kada koriste neku drugu fizičku silu poput električnog paralizatora ili kemijskih sredstava.

Problematika disanja za vrijeme izlaganja električnom paralizatoru zahtijeva daljnja stručna i znanstvena istraživanja kako zbog potencijalnih žrtava tako i zbog policijskih službenika koji bi u slučaju kompliciranih situacija također bili izloženi znatnome stresu, što bi moglo umanjiti njihovu daljnju profesionalnu učinkovitost. Tijekom procesa edukacije o situacijskoj uporabi električnog paralizatora, tijekom situacijskih stresnih uvježbavanja koordiniranog postupanja - nužno je permanentno voditi brigu o potencijalno rizičnim skupinama prema kojima se *taser* rabi (djeca, trudnice, plućni bolesnici, izrazito pretile osobe, starije osobe, psihički bolesnici, osobe koje potencijalno imaju probleme sa srčanim funkcijama, intoksicirane osobe, osobe koje su uspješno stavljene pod kontrolu policijskog službenika) - kako bi se izbjegle potencijalne opasnosti i za policijske službenike i za okolinu.

Na temelju rezultata istraživanja vidi se kako se 41,1 % ispitanika „niti slaže niti se ne slaže“ s tezom da bi električni paralizator trebalo uvesti u našu policijsku praksu, a 34,8 % ispitanika “ uglavnom se slaže“ s uvođenjem električnog paralizatora; dok je samo 12 % ispitanika stava “da se u potpunosti slažu“ s tim da bi trebalo uvesti električni paralizator u našu policijsku praksu - s prosječnom vrijednošću aritmetičke sredine odgovora od 3,45 (tablica 6). Takva nas diskrepancija u odgovorima upućuje na zaključak o znatnim nejasnoćama, nedorečenostima i dvojabama o prednostima, nedostacima i sigurnosnom aspektu uvođenja električnog paralizatora u zahtjevu i kompleksnu policijsku praksu.

Dobivena je i statistički značajna razlika u stavovima studenata Stručnog studija Kriminalistike između pripadnika policije i civilnih studenata. Studenti policijski službenici više su se slagali s tezom da taser treba uvesti u policijsku praksu (tablica 9). Dobivenu statistički značajnu razliku između dvaju nezavisnih uzoraka u stavovima o potrebi uvođenja

električnog paralizatora (tasera) u hrvatsku policijsku praksu - vjerojatno možemo pripisati situacijskom iskustvu policijskih službenika (koji se gotovo u potpunosti slažu da električni paralizator treba uvesti u našu policijsku praksu). Stavovi, mišljenja policijskih službenika vjerojatno su bazirani na osobnim stresnim situacijskim iskustvima (doživljeni stres kao posljedica prijetnje, napada počinitelja kaznenog djela ili prekršaja) o složenosti i zahtjevnosti uporabe sredstava prisile i težnje da se uvođenjem električnog paralizatora u službenu uporabu pokušaju reducirati neželjene štetne pojave, posljedice, potencijalne tjelesne ozljede koje se pojavljuju tijekom primjene sredstava prisile. S obzirom na to da sve neželjene štetne posljedice znaju biti izuzetno traumatične za sve sudionike provedbe policijskih ovlasti, uz uporabu novoga, suvremenijeg i u svijetu već prihvaćenog sredstva prisile (električnog paralizatora) - vjerojatno bi se reducirale ozljede koje nastaju tijekom primjene sile u sukobima policije s izgređnicima ili počiniteljima kaznenih djela. Odnosno, vjerojatno bismo mogli značajno smanjiti učestalost različitih ozljeda kada bi ovlaštene službene osobe krenule odgovorno i profesionalno rabiti manje smrtonosno oružje umjesto tjelesne snage. Naravno, uporaba sredstava prisile drastično povećava vjerojatnost ozljeda izgređnika, osumnjičenih i policijskih službenika. Ozljede nastale zbog policijske uporabe sredstava prisile nastavljaju biti javnozdravstveni problem koji diljem svijeta pogađa znatan broj civila i policijskih službenika. Prema rezultatima dosadašnjih istraživanja, incidencija navedenih ozljeda može se značajno smanjiti kada policijski službenici odgovorno primjenjuju električni paralizator umjesto tjelesne snage a kako bi kontrolirali osumnjičene koji pružaju aktivni otpor.

No, ostaju neka pitanja... Jesmo li sigurni da je u Hrvatskoj dovoljan broj službenih zadaća koje se obavljaju na dnevnoj razini i u kojima bi se primijenio električni paralizator a kako bi se opravdalo njegovo uvođenje? Ili se treba rukovoditi činjenicama, dosadašnjim nalazima na svjetskoj razini koji sugeriraju da se incidencija različitih tipova ozljeda može značajno smanjiti kada policijski službenici odgovorno, visokoprofesionalno rabe električne paralizatore umjesto tjelesne snage i drugih sredstava prisile s ciljem kontrole osumnjičene osobe koja pruža aktivni otpor?

LITERATURA

1. *Canada: Inappropriate and excessive use of tasers*. Amnesty International. (2007). Dostupno na: <https://www.amnesty.org/en/documents/amr20/002/2007/en/>.
2. Definis-Gojanović, M., & Alujević, A. (2011). Električni paralizatori – djelovanje na ljudsko tijelo i zdravlje. *Policija i sigurnost*, 20 (3), 435-440.
3. Dettmeyer, R., Verhoff, M. A., & Schütz, H. F. (2016). *Forensic Medicine Fundamentals and Perspectives*. Berlin: Springer Berlin.
4. *Električni paralizatori (elektrošokeri) na daljinu*. ETIS d.o.o. (2019). Dostupno na: <http://www.etis-elektrosoker.com/>
5. Gluščić, S., & Veić, P. (2015). *Zakon o policijskim poslovima i ovlastima*. Zagreb: MUP RH, Policijska akademija.
6. Horvat, J., & Mioč, J. (2019). *Istraživački SPaSS*. Naklada Ljevak.
7. Jozić, M. (2020). Razlike između pripadnika interventne i specijalne policije u morfološkim i motoričkim obilježjima i u uspješnosti gađanja vatrenim oružjem: Doktorski rad. Zagreb: Kineziološki fakultet.

8. Jožić, M., Mendeš, M., Butorac, K. & Solomun, D. (2020). Utjecaj stresnih situacija na policijskog službenika u odnosu na procjenu situacije prilikom uporabe vatrenog oružja. U: I. Cajner Mraović, M. Kondor-Langer (ur.), *Istraživački dani Visoke policijske škole u Zagrebu: Razumijevanje novih sigurnosnih izazova: Zbornik radova* (str. 143-160). Zagreb: Visoka policijska škola.
9. Kroll, M. W., Hail, S. L., Kroll, R. M., Wetli, C. V., & Criscione, J. C. (2018). Electrical weapons and excited delirium: Shocks, stress, and serum serotonin. *Forensic Science, Medicine and Pathology*, 14(4), 478-483. doi:10.1007/s12024-018-0005-8.
10. Kunz, S. N., Calkins, H. G., Adamec, J., & Kroll, M. W. (2018). Adrenergic and metabolic effects of electrical weapons: Review and meta-analysis of human data. *International Journal of Legal Medicine*, 132(5), 1469-1475. doi:10.1007/s00414-018-1771-2.
11. Lauš, D., Begović, A. & Car, A. (2015). Utjecaj policijskog treninga na razinu doživljenog stresa policijskih službenika. *Policija i sigurnost*, 24 (3/2015.), 201-211.
12. Lončar, H. (2019). Ozljeđivanje i smrt za vrijeme fizičkog obračunavanja (diplomski rad). Zagreb: Medicinski fakultet.
13. MacDonald, J. M., Kaminski, R. J. & Smith, M. R. (2009). The effect of less-lethal weapons on injuries in police use-of-force events. *American journal of public health*, 99(12), 2268-2274. <https://doi.org/10.2105/AJPH.2009.159616>
14. Model Pravilnika za električne paralizatore (EP) (s.a). [službeni interni prijedlog dokumenta].
15. Mršić, Ž. i Arbutina, I. (2022). Pravne i stvarne mogućnosti korištenja električnog paralizatora u Republici Hrvatskoj. *Policija i sigurnost*, 31(1), 67-88.
16. Plush, T., Shakespeare, W., Jacobs, D., Ladi, L., Sethi, S. & Gasperino, J. (2013). Cocaine-induced agitated delirium. *Journal of Intensive Care Medicine*, 30(1), 49-57. <https://doi.org/10.1177/0885066613507420>
17. Pravilnik o vrstama i načinu primjene mjera prisile prema osobi s težim duševnim smetnjama, NN 167/2015. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2015_02_16_303.html
18. Rožman, U. (2019). Mnemke policistov o ustreznosti in uporabnosti električnega paralizatorja kot prisilnega sredstva v policiji (diplomsko delo). Maribor: Fakulteta za varnostne vode.
19. Stolnik, D. (2021). *Šokeri kao munje u rukama*. Zaštita. Retrieved December 6, 2021, from <https://www.zastita.info/hr/casopis/clanak/sokeri-kao-munje-u-rukama,2800.html>.
20. Tadijanović, J. (2017). Uporaba tasera kao mogućeg sredstava prisile (završni rad). Zagreb: Visoka policijska škola.
21. Uredba o vrstama naoružanja i opreme policijskih službenika Ministarstva unutarnjih poslova, NN 42/2006.
22. Van Meenen, K. M., Lavietes, M. H., Cherniack, N. S., Bergen, M. T., Teichman, R. & Servatius, R. J. (2013). Respiratory and Cardiovascular Response during Electronic Control Device Exposure in Law Enforcement Trainees. *Frontiers in Physiology*, 4. <https://doi.org/10.3389/fphys.2013.00078>
23. Veić, P. i Martinović, I. (2019). Uporaba vatrenog oružja i drugih sredstava prisile pri uhićenju: normativna ograničenja u kontekstu prava na život i zabrane mučenja te odgovornost policijskih službenika. *Policija i sigurnost*, 28(4/2019.), 0-0. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/230311>
24. Vilke, G. M., Sloane, C. M., Bouton, K. D., Kolkhorst, F. W., Levine, S. D., Neuman, T. S., Castillo, E. M., & Chan, T. C. (2007). Physiological Effects of a Conducted Electrical Weapon on Human Subjects. *Annals of Emergency Medicine*, 50(5), 569-575. <https://doi.org/10.1016/j.annemergmed.2007.05.004>

Abstract

Marijan Jozić, Silvija Pejaković-Đipić, Jurica Pačelat

Electric-shock stun device as a possible coercive measure in police proceedings

Police departments around the world, in order to control suspects who are physically actively resisting arrest, are increasingly supplying their police officers with less lethal weapons because they are considered to bring a lower risk for lethal outcome or serious injury. Electric stun guns are devices like guns designed to incapacitate a subject (usually a rioter) by “electric discharge” without causing significant injury. They are considered adequate weapons for use when the level of escalation is below the level of justifiable usage of firearms. At the same time, electric stun guns are used by the police as a means of self-defense. However, there are many contradictions, and doubts about the use and safety of the “electric stun gun” usage, mainly due to the fact that a vast variety of models is available of different intensity and extent of action. Therefore, the aim of this paper was to highlight independent scientific and professional feedback and opinions of different users of electric stun guns and to provide quality guidelines and protocols for use while simultaneously respecting endogenous and exogenous limiting factors. The newly created questionnaire examined the attitudes and perceptions of students of the Police College in Zagreb (N=157; age 26.5±5.74 years; 28.5% of civilian participants) on the use of an electric stun gun (taser) as a means of coercion in police practice. Descriptive statistical procedures (arithmetic mean, standard deviation, percentage) were applied, and the t-test for independent samples was used to compare two groups (students police officers and students citizens). The most important finding of the research is that 41.1% of the respondents do not have a clear attitude towards whether the electric stun gun should be introduced into Croatian police practice; 34.8% of respondents “mostly agree”, and only 12% of respondents “completely agree” with the introduction of electric stun guns in police practice in the Republic of Croatia. Such a discrepancy in the answers points to the conclusion of considerable ambiguities regarding the advantages, disadvantages and safety aspects of the use of an electric stun gun, as well as ambiguities regarding its introduction into demanding and complex police practice.

Keywords: electric stun gun, stun gun, taser pistol, electrically conductive weapon, taser performance, electric stun gun and police practice.

PRILOZI

Prilog 1. MJERNI INSTRUMENT

U istraživanju smo se koristili anketnim upitnikom, načinjenim za osnovno pilot-istraživanje o mišljenju studenata, njihovim stavovima o razini efikasnosti električnog paralizatora (taser), svrishodnosti njegove uporabe i opasnostima njegove uporabe u kriznim situacijama različite kompleksnosti prema različitim tipovima izgrednika.

Čestica mjernog instrumenta: Uspješnost električnog paralizatora (tasera) kod različitih primjena:

1. Taser je uspješno sredstvo za svladavanje aktivnog otpora.
2. Taser je uspješno sredstvo za sprječavanje bijega.
3. Taser je uspješan za sprječavanje napada na policijskog službenika.

Čestica mjernog instrumenta: **Posljedice uporabe električnog paralizatora (tasera):**

1. Taser može osobi nanijeti samo lakše tjelesne ozljede.

2. Taser može osobi nanijeti teške tjelesne ozljede.
3. Taser može prouzročiti smrt osobe.
4. Taser ima teže posljedice od tjelesne snage.
5. Taser ima teže posljedice od palice.
6. Taser ima teže posljedice od vatrenog oružja.

Čestica mjernog instrumenta: Korištenje **električnog paralizatora (tasera)**:

1. Taser je jednostavan za uporabu.
2. Potrebna je edukacija za korištenje tasera.
3. Održavanje tasera je zahtjevno.
4. Taser je teško nositi uz druga sredstva prisile.
5. Nedostatak je tasera nemogućnost korištenja prema više osoba.
6. Nedostatak je tasera nemogućnost korištenja na većim udaljenostima.
7. Taser nije potreban u obavljanju policijskih poslova.
8. Nedostatak je tasera nemogućnost višekratnog korištenja.

Čestica mjernog instrumenta: „**Pravni okvir**“ uporabe električnog paralizatora (tasera):

Korištenje električnog paralizatora trebalo bi biti propisano zakonskim uvjetima koji odgovaraju:

1. uporabi tjelesne snage
2. uporabi raspršivača ili palice
3. uporabi vatrenog oružja
4. uporabi posebnih vrsta oružja i eksplozivnih sredstava.

Čestica mjernog instrumenta: Korisnost električnog paralizatora (tasera) kod različitih primjena:

1. Taser bi bio potreban u suzbijanju narušavanja javnog reda i mira.
2. Taser bi bio potreban pri uhićenjima, privođenjima ili dovođenjima.
3. Taser bi bio potreban u suzbijanju nasilja na javnim okupljanjima.
4. Taser bi bio uspješan za hvatanje počinitelja obiteljskog nasilja.
5. Taser bi bio uspješan za obranu od opasnih životinja.
6. Taser bi bio uspješan u rješavanju talačkih situacija.
7. Bez tasera je moguće uspješno obavljati policijske poslove drugim sredstvima prisile.
8. Taser bi trebalo uvesti u našu policijsku praksu.

Čestica mjernog instrumenta: Korisnost električnog paralizatora (tasera) različitim policijskim rodovima:

Taser bi bio:

32. koristan kriminalističkoj policiji
33. koristan graničnoj policiji
34. koristan specijalnoj policiji
35. koristan temeljnoj policiji
36. koristan prometnoj policiji
37. koristan interventnoj policiji.

Čestica mjernog instrumenta: Vaši odgovori o električnom paralizatoru proizlaze iz:

1. osobnog iskustva
2. iskustva drugih kolega
3. tiskanih medija
4. društvenih mreža
5. interneta
6. knjiga, znanstvenih ili stručnih članaka
7. filmova.